

การสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คน ในชุมชนย่านหนองระบู่ ตำบลเวียง อำเภอเมือง พะเยา Building up historical awareness for communities in Nhong Rabu, Tambon Wieng, Amphur Muang, Phayao

สุธี เมฆบุญส่งลาภ¹

Suthee Mekboonsonglap

บทคัดย่อ

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ย่านหนองระบู่ ตำบลเวียง อำเภอเมือง พะเยาสามารถแบ่งช่วงเวลาตามเหตุการณ์สำคัญเป็น 6 ยุคสมัย ได้แก่ 1) ยุคก่อตั้งเมืองภูมามยาวหรือพยาว (พ.ศ. 1639-1877) 2) ยุคเจ้าสีหพันธ์ปกครองเมืองพะเยา-อาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1877-2101) 3) ยุคประเทศราชล้านนา-อาณาจักรพม่าหงสาวดี (พ.ศ. 2101-2317) 4) ยุคฟื้นฟูเมืองพะเยา-เจ้าหลวงเมืองพะเยา-อาณาจักรสยามรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2386-2445) 5) ยุคสยามปฏิรูปการปกครองล้านนา (พ.ศ. 2445-2457) และ 6) ยุคหลังเจ้าหลวงเมืองพะเยาองค์สุดท้าย-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2457-2559) ซึ่งในการศึกษาในเชิงลึกจากตัวอย่างอาคาร 27 หลัง จาก 10 กลุ่มประเภทรูปแบบทางสถาปัตยกรรม พบว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ปรากฏภายในย่านสามารถอธิบายประวัติศาสตร์พื้นที่ของย่านได้แก่แก่ที่สุดในยุคฟื้นฟูเมืองพะเยา และรูปแบบอาคารที่ถูกประเมินจากผู้ให้สัมภาษณ์ว่ามีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และสามารถเป็นตัวแทนรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของย่านได้แก่ อาคารประเภทเรือนร้านค้าสองชั้นหลังคาทรงปั้นหยาหรือมนิลา อาคารประเภทเรือนร้านค้าสองชั้นก่อนยุค modern และอาคารประเภทโรงสีข้าว และพบว่าคนในชุมชนที่อยู่ในช่วงอายุ 61-70 ปีมีศักยภาพมากที่สุดในการบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แก่คนในชุมชน แนวทางในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชนย่านหนองระบู่เน้นไปที่การมองเห็นซึ่งเป็นกระบวนการขั้นแรกของการตระหนักรู้ โดยใช้เครื่องมือ 3 ส่วนประกอบกัน ได้แก่ แผนที่แสดงขอบเขตย่าน ตำแหน่งของอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแต่ละประเภท ภาพถ่ายในอดีตที่พิมพ์ให้มีขนาดใหญ่ ติดตั้งบนระนาบของอาคาร และสื่อวีดิทัศน์บอกเล่าประวัติศาสตร์พื้นที่ซึ่งอธิบายยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยมีกลไกหลักในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชน คือ ผู้สูงอายุ

1 อาจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ในชุมชนซึ่งมีประสบการณ์ร่วมกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ของย่าน และเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัยในชุมชนและคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน

คำสำคัญ: หอนงระบุ, พะเยา, ประวัติศาสตร์, การตระหนักรู้, สถาปัตยกรรม

Abstract

The historical study of Nong Ra Boo District area, Wiang, Meuang Phayao can be separated by important situations in 6 periods : 1) Meuang Phukhamyao establishing period (A.D.1096-1334), 2) Lanna period (A.D.1334-1558), 3) Hongsawati period (A.D. 1558-1774), 4) Rattanakosin period (A.D.1843-1902), 5) period (A.D. 1902-1914) and 6) After the last Chao Luang Meuang Phayao period (A.D. 1914-2016). First finding from in depth investigating in 27 sample of building from 10 groups of architectural characteristic is characteristic of architecture which appear in Nong Ra Boo district area can describe history of Nong Ra Boo district between Rattanakosin period and After the last Chao Luang Meuang Phayao period only. Historical value characteristics of architecture which were evaluated by interviewees are 2 stories shophouse which has hip or gable hip roof 2 stories shophouse, before modern architecture period shophouse and rice mill, three of these can be identity of architecture in Nong Ra Boo District as well. Moreover, second finding is 61 – 70 years old people can clarify history of Nong ra Boo District effectively. Guideline of historical recognition creating for Nong Ra Boo community members focus on human visibility which is first process of cognition. Three tools of historical recognition creating guideline included of district area and architectural characteristics location map, old photos printed in a large scale which were installed on the plane of the building and video which explains the history of district. Significant mechanism of historical recognition creating for Nong Ra Boo people is elders which have experience with the history of district. Also, it creates interaction between people of different ages in the community and people in the community and visitors.

Keywords: Nong Ra Boo, Phayao, history, recognition, architecture

ประวัติศาสตร์ชุมชนย่านหนองระบุ

พื้นที่ย่านหนองระบุเป็นย่านชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งในเขตเทศบาลเมืองพะเยา ตั้งอยู่สองฝั่งถนนพหลโยธินซึ่งเป็นถนนสายหลักเข้าตัวเมืองพะเยาในอดีต โดยเริ่มตั้งแต่เชิงสะพานข้ามแม่น้ำอิงหน้าสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดพะเยาจนถึงบริเวณหน้าวัดราชคฤห์ พื้นที่ย่านหนองระบุปรากฏในประวัติศาสตร์เมืองพะเยาในช่วงที่พะเยาถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาแล้ว โดยในระหว่างพุทธศักราช 1947 – 1948 ปรากฏว่าชาวเมืองพยาวหล่อล้าบูนันเป็นที่มาของชื่อ “หนองระบุ” อันเป็นหนองน้ำภายในกำแพงเวียงทางทิศใต้ใกล้กับบริเวณที่ตั้งของลำบูนออกไปทำลายหอบของกองทัพพระเจ้าสุริยโลกไทซึ่งมาตั้งค่ายอยู่ที่บ้านหนองเต่าทางทิศใต้ของเวียง หลังจากนั้นทั้งประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนย่านหนองระบุก็ได้ขาดหายไป จนมาปรากฏอีกครั้งในยุครัตนโกสินทร์ซึ่งเมืองพะเยาถูกตั้งขึ้นใหม่หลังถูกทิ้งร้างจากสงครามระหว่างล้านนากับพม่า ในช่วงเวลาดังกล่าวชาวไทใหญ่ (เงี้ยว) และชาวพม่าเข้ามาทำป่าไม้และทำการค้าในพื้นที่ย่านสบต้าวัดศรีจอมเรือง (ปัจจุบันคือบริเวณสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดพะเยา) ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ใกล้เคียงกับชุมชนย่านหนองระบุ และในช่วงเวลาเดียวกันนี้เป็นยุคที่สยามทำการปฏิรูปการปกครองในล้านนาจนก่อให้เกิดการต่อต้านในเหตุการณ์ ขบถเงี้ยวเมืองแพร่ซึ่งลุกลามมายังเมืองพะเยาในพุทธศักราช 2445 หลังเหตุการณ์ดังกล่าวผู้สมรู้ร่วมคิดกับขบถกลุ่มดังกล่าวส่วนหนึ่งได้ถูกนำมาประหารชีวิตบริเวณประตูท่าแพนอกกำแพงเวียงทางทิศใต้ (ปัจจุบันคือบริเวณศาลเจ้าสมาคมพะเยา) และด้วยความกลัวว่าเวียงจะถูกปล้นโดยข้าศึกศัตรูจึงเกิดการรื้อถอนอิฐจากซากวัดร้างและเจดีย์ที่พบอยู่ทั่วไปมาก่อนเสริมความแข็งแรงให้กับกำแพงเวียงเดิมซึ่งมีลักษณะเป็นเพียงคันดินล้อมรอบเวียงพะเยา โดยบนแนวกำแพงเวียงดังกล่าวซึ่งตัดผ่านกลางพื้นที่ชุมชนย่านหนองระบุมีประตูทางเข้าออกเวียงปรากฏอยู่สองแห่งได้แก่ ประตูท่าแพและประตูปุย (ออมป้อม) ซึ่งเป็น 2 ใน 8 ประตูของเวียงพะเยาอันปรากฏในตำนานพื้นเมืองพะเยาฉบับหอสมุดแห่งชาติซึ่งปริวรรตจากใบลานที่ถูกจารขึ้นตั้งแต่รัชสมัยพญาเมืองแก้วครองนครพิงค์เชียงใหม่เป็นอย่างน้อย (Wongtes, 1995; Takhammi, 2011) ต่อมาในพุทธศักราช 2459 ทางรถไฟได้มาถึงนครลำปางนำมาซึ่งความเจริญจากเมืองหลวงและการเข้ามาบุกเบิกพื้นที่การค้าของชาวจีนโดยเฉพาะชาวจีนเชื้อสายไหหลำในพื้นที่อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย ในช่วงพุทธศักราช 2462 - 2463 โดยเริ่มแรกชาวจีนไหหลำเข้ามาทำการค้าของป่าและผลผลิตทางการเกษตร ช่วงเวลานี้เองที่พื้นที่ชุมชนย่านหนองระบุได้เริ่มมีชาวจีนและชาวไทยวนพื้นเมืองเข้ามาตั้งบ้านเรือนและสร้างเรือนร้านค้าริมถนนพหลโยธิน สายที่ผ่านย่านหนองระบุทั้งสองฝั่ง จนกลายเป็นแหล่งการค้าผลผลิตทางการเกษตร และรุ่งเรืองสูงสุดจนปรากฏว่าเคยมีการตั้งโรงสีข้าวในพื้นที่ชุมชนย่านหนองระบุถึง 5 โรง และหลังจากเกิดเพลิงไหม้ตลาดสดเมืองพะเยาในพุทธศักราช 2505 พื้นที่ย่านหนองระบุจึงเป็นพื้นที่ซึ่งปรากฏอาคารเรือนร้านค้าที่สร้างด้วยไม้หนาแน่นมากที่สุดในเขตเทศบาลเมืองพะเยา (Wongtes, 1995; Chaidaroon, 2015)

ปัจจุบันพื้นที่ย่านหนองระบุซบเซาลง เนื่องด้วยเทศบัญญัติที่ให้ย้ายกิจกรรมโรงสีข้าวออกไปนอกเขตชุมชน ประกอบกับความถดถอยทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้คนวัยทำงานในชุมชนอพยพไปหางานทำในเมืองหลวง เรือนแถวร้านค้าถูกทิ้งร้าง บางแห่งถูกขายกรรมสิทธิ์และถูกรื้อแล้วถูกแทนที่ด้วยอาคารใหม่ ด้วยความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของย่านชุมชนหนองระบุในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในการเชื่อมโยงเมืองพะเยาในปัจจุบันเข้ากับความเป็นมาในการก่อตั้งชุมชนเมืองพะเยาในอดีต ซึ่งกำลังจะ

เลื่อนหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงไปของเมืองพะเยาโดยขาดการทบทวนและบันทึกไว้ การสร้างการตระหนักรู้ถึงประวัติศาสตร์พื้นที่ของชุมชนย่านหนองระบุงจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนในการมีรากเหง้าตัวตน และรู้ถึงคุณค่าของท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย นำไปสู่การเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์แห่งใหม่ของเทศบาลเมืองพะเยาที่ควรค่าแก่การมาเยือนและศึกษาจากนักท่องเที่ยว และจะก่อให้เกิดการสร้างงานและรายได้แก่ชุมชนต่อไป

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้มุ่งอธิบายประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนหนองระบุงจำแนกตามช่วงเวลาที่สำคัญและเสนอแนวทางในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชนย่านหนองระบุง ตำบลเวียงอำเภอเมืองพะเยา โดยมีกรอบแนวคิดหลักตามวิธีการศึกษาทางโบราณคดีเบื้องต้น (primary archeology) การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัย (characteristic of architecture) และทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ของมนุษย์ (human perception)

หลักการศึกษาวงศ์โบราณคดีเบื้องต้น (Karnchanakom, 1980) อันได้แก่ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารต่างๆ ทำให้สามารถอธิบายช่วงยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของเมืองพะเยาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา การออกสำรวจภาคสนามทำให้มองเห็นภาพของประชากรอาคารและเจ้าของหรือผู้ใช้งานอาคารซึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดภายในขอบเขตพื้นที่ศึกษาซึ่งนำไปสู่การจำแนกประเภทของกลุ่มตัวอย่างอาคารในการศึกษาในเชิงลึก และการศึกษาในเชิงลึกในกลุ่มตัวอย่างอาคารและเจ้าของหรือผู้ใช้งานอาคารทำให้ทราบข้อมูลในด้านขอบเขตและการแบ่งโซนของพื้นที่ ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชน ข้อมูลอายุอาคาร และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาเชิงลึกในด้านอายุอาคารและการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร จะถูกนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของความนิยมนิยามรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารภายในพื้นที่ศึกษาตามยุคสมัยและนำไปอธิบายประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา

การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัย ทำให้ทราบความนิยมนิยามรูปแบบทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัยในระดับประเทศและสากล ซึ่งจะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับผลจากการศึกษาในเชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างอาคารที่พบในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำผลไปอธิบายประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เนื่องจากอาคารที่ปรากฏในพื้นที่เป็นลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน และสามารถบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์พื้นที่ผ่านปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารตามยุคสมัย

ทฤษฎีการรับรู้ของมนุษย์ (Horayangkura, 1998) ซึ่งมีกระบวนการตั้งแต่การรับสัมผัสด้วยระบบประสาทต่างๆ ของมนุษย์ (sensation) การรับรู้ (perception) ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถระบุสิ่งที่สัมผัสได้ และการรู้หรือตระหนักรู้ (cognition) ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถเปรียบเทียบและประเมินคุณค่าของสิ่งที่สัมผัสได้ จะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการศึกษาในเชิงลึกเพื่อสังเคราะห์แนวทางในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ให้สอดคล้องกับความสามารถในการรับรู้สัมผัส และการรับรู้ข้อมูลของคนในชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ดังกล่าว

วิธีการและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามหลักการศึกษาด้านโบราณคดีเบื้องต้น การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัย และทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ของมนุษย์ โดยมีการเก็บข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่

1) การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร เพื่อเข้าใจทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ของมนุษย์ซึ่งใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาวิจัย ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองพะเยาที่เกี่ยวข้องกับย่านหนองระบู่เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของย่านหนองระบู่ และข้อมูลประเภทและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารในย่านชุมชนการค้า ซึ่งนำไปสู่การจำแนกหมวดหมู่ของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่และประเภทรูปแบบทางสถาปัตยกรรมภายในย่านหนองระบู่

2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม แบ่งเป็น 2 ครั้ง ได้แก่

การเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งที่ 1 การสำรวจจำนวนและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารในพื้นที่ศึกษาด้วยการบันทึกสภาพทางกายภาพและทางสังคมของชุมชนด้วยกล้องถ่ายภาพดิจิทัล ซึ่งสามารถจำแนกอาคารตามรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้ 10 กลุ่ม

การเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งที่ 2 เป็นการศึกษาเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ด้วยคำถามกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับข้อมูลอายุและระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ของเจ้าของหรือผู้ใช้งานอาคาร การระบุขอบเขตและการแบ่งพื้นที่ภายในย่าน ประวัติการก่อตั้งชุมชน ปีที่สร้าง รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคาร จากตัวอย่างอาคารจำนวน 2-3 หลัง จากกลุ่มรูปแบบอาคารแต่ละประเภทที่ได้จำแนกไว้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งที่ 1 รวมทั้งสิ้น 27 หลัง โดยในการสัมภาษณ์ทำด้วยการจดบันทึกในแบบคำถามกึ่งโครงสร้างและการร่างภาพด้วยมือโดยผู้วิจัยและผู้ให้สัมภาษณ์ โดยข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลครั้งที่ 2 นี้จะนำไปสู่การอธิบายสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสังคมของชุมชน และข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามจะถูกนำไปวิเคราะห์เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์พื้นที่ของชุมชนย่านหนองระบู่ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร

การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนาม โดยคำตอบจากการสัมภาษณ์ในคำถามแต่ละส่วนซึ่งแบ่งหมวดหมู่ตามคำถามในวัตถุประสงค์ จะถูกนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสารเพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนหนองระบู่ในแต่ละช่วงเวลาที่สำคัญ และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการศึกษาเชิงลึกในตัวอย่างของอาคารแต่ละกลุ่มประเภทรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ยังสามารถอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ย่านหนองระบู่กลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายผลิตผลทางการเกษตรได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ยังปรากฏอยู่ภายในพื้นที่

2) การสังเคราะห์ผลการศึกษา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลอันประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนหนองระบุในแต่ละช่วงเวลา และปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ของคนในชุมชนในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ มาสังเคราะห์ร่วมกับ “ทฤษฎีในการสร้างการรับรู้แก่นุชชยในทางสถาปัตยกรรม” ที่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย เพื่อหาแนวทางในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชนย่านหนองระบุ

สถาปัตยกรรมที่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนย่านหนองระบุในขณะที่ทำการศึกษาวิจัย

อาคารที่ปรากฏในย่านหนองระบุสามารถแบ่งประเภทตามรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้ดังนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่พบในย่านชุมชนหนองระบุ

รหัสอาคาร	ประเภทอาคาร	ลักษณะอาคาร
A	เขื่อนแป/ห้องแถวชั้นเดียว	
B	เรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงปั้นหยาหรือมนิลา	
C	เรือนร้านค้าสองชั้นก่อนยุค Modern	
D	เรือน/ตึกแถวยุค Modern หลังคา 15 องศา	

ตารางที่ 1 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่พบในย่านชุมชนหนองระบู่ (ต่อ)

รหัสอาคาร	ประเภทอาคาร	ลักษณะอาคาร
E	เรือน/ตึกแถวยุค Modern ทรงกล่องเรียบ	
F	เรือน/ตึกแถวยุค Modern จัดรูปแบบ หรือแบ่งกันแดด	
G	เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern เน้นการออกแบบรูปร่างและสีฉูดฉาด	
H	เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern อิทธิพลสถาปัตยกรรมโรมัน หรือต่างประเทศ	
I	เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern แบบไทยประยุกต์	
J	อาคารที่มีการใช้งานพิเศษเฉพาะ เช่น อาคารเก็บสินค้า ตู้ซ่อมรถ ร้านอาหาร	
K	โรงสีข้าว (แยกประเภทออกมาจาก J. อาคารที่มีการใช้งานพิเศษเฉพาะ)	

โดยการเผยแพร่เข้ามาในพื้นที่ศึกษาวิจัยของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารแต่ละประเภทอ้างอิงจากเอกสารคำสอนเรื่องสังคมและเศรษฐกิจในงานสถาปัตยกรรมและการออกแบบชุมชนเมืองของซูวิทย์ สุจฉายา (Sutchaya, 1999) การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประเภทตึกแถวริมถนนเจริญกรุง

ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 7 ของสยามนี้ วิโรจน์รัตน์ (Sayanee Wirotat, 2000) การศึกษาเรื่องความเข้าใจงานประติมากรรมจากการศึกษาสถาปัตยกรรม “ห้องแถว” ของสันติ ฉันทวิลาสวงศ์และธีรชัย กำภู ณ อยุธยา (Chantawilatwong and Kampoo Na Ayudhaya, 1978) และงานเขียนเรื่องเอื้อนแป: จุดเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ของชลิต สัยเจริญ (Saicharont, 2002) สามารถสรุปได้ดังนี้

การเผยแพร่เข้ามาของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแต่ละประเภทในพื้นที่ศึกษาวิจัย

A. เอื้อนแปและห้องแถวชั้นเดียว เป็นอาคารพื้นถิ่นสำหรับการค้าขายของคนล้านนามาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2410-2445 (Saichroent, 2002) ในภาพถ่ายโบราณของตลาดแห่งหนึ่งกลางเวียงเชียงใหม่ (ดังตารางที่ 2)

B. เรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงหลังคาทรงปั้นหยา-มนิลา ได้รับความนิยมในการสร้างในประเทศไทยมาตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2413 หลังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ประพาสสิงคโปร์ ชาวและป็นังและนำรูปแบบมาเผยแพร่ในประเทศไทย (Sukhavadhana, 1977) (ดังตารางที่ 2)

C. เรือนร้านค้าสองชั้นก่อนยุค Modern ได้รับความนิยมก่อนที่จะประเทศไทยจะนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern อย่างชัดเจนในช่วง พ.ศ. 2510-2530 (ความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern ในประเทศไทยช่วงที่ 2) (Thailand Creative Design Center, 2007) (ดังตารางที่ 2)

D. เรือน/ตึกแถวยุค Modern หลังคา 15 องศา ได้รับความนิยมหลังจากการที่ประเทศไทยเริ่มผลิตกระเบื้องกระดาศชนิดลอนได้เป็นครั้งแรกโดยบริษัทกระเบื้องกระดาศไทยหรือ “ตราช้าง” ใน พ.ศ. 2481 (Siam Cement, 2008) (ดังตารางที่ 2)

E. เรือน/ตึกแถวยุค Modern ทรงกล่องเรียบ หรือรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern แบบ International Style ได้รับความนิยมในระดับสากลในช่วง พ.ศ. 2475-2588 ซึ่งประเทศไทยได้รับเอารูปแบบสถาปัตยกรรมดังกล่าวมาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงหลัง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2410 และถือว่าเป็นความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern ในประเทศไทยช่วงที่ 1 (Thailand Creative Design Center, 2007) รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบ International Style มีรูปทรงอาคารเรขาคณิต เรียบง่าย มักเป็นทรงกล่อง เรียบเกลี้ยงไม่มีการประดับตกแต่ง และมีลักษณะเป็นสากลสามารถตั้งอยู่ได้ทุกที่ในโลกโดยไม่คำนึงถึงบริบทแวดล้อม (ดังตารางที่ 2)

F. เรือน/ตึกแถวยุค Modern จัดรูปด้าน หรือแฟกกันแดด ได้รับความนิยมในช่วง พ.ศ. 2510-2530 ซึ่งประเทศไทยนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern ในช่วงที่ 2 (Thailand Creative Design Center, 2007) ซึ่งเพิ่มเติมจากลักษณะรูปทรงอาคารเรขาคณิตเรียบง่ายด้วยคาน้ำบังแดดรูปทรงเรขาคณิตซึ่งช่วยเสริมให้รูปด้านอาคารที่มีรูปทรงเรียบง่ายมีความสวยงามด้วยการจัดองค์ประกอบทางศิลปะของคาน้ำบังแดดดังกล่าว ตัวอย่างได้แก่ โรงแรมอินทรา ย่านประตูน้ำ (ดังตารางที่ 2)

G. เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern เน้นการออกแบบรูปร่างและสี ได้รับความนิยมในประเทศไทยในช่วงหลัง พ.ศ. 2530 (Thailand Creative Design Center, 2007) โดยยังคงสืบทอดลักษณะรูปทรงอาคาร

ทรงเรขาคณิตจากรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern แต่เพิ่มเติมการออกแบบโดยคำนึงถึงความหมายหรือภาพลักษณ์ขององค์กรหรือเจ้าของอาคารที่ต้องการสื่อสารแก่บุคคลภายนอกผ่านทางสถาปัตยกรรมด้วย ซึ่งอาจสื่อสารด้วยรูปร่างซึ่งเป็นทั้งจดจำได้ง่าย สีสันที่สดใสตามความชอบของเจ้าของอาคาร หรือแสดงถึงหน้าที่หรือการใช้งานของอาคาร (ดังตารางที่ 2)

H. เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern อิงรูปแบบสถาปัตยกรรมโรมันและต่างประเทศ ได้เริ่มได้รับความนิยมในระดับสากลตั้งแต่ พ.ศ. 2503 และถูกเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern ในช่วงที่ 1 มาตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2508 (Thailand Creative Design Center, 2007) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวยังคงมีความนิยมในรูปแบบสถาปัตยกรรมยุคนีโอ-คลาสสิกอยู่มาก โดยเป็นการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมของแบบคลาสสิกอันประกอบด้วยยุคกรีกและยุคโรมันมาใช้ในการออกแบบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเพื่อการประดับตกแต่งรูปด้านหน้าอาคารทรงเรขาคณิตเรียบง่ายของยุค Modern ด้วยเสา ชูมโค้ง ลูกกระพริบ และลวดบัวรอบประตูหน้าต่างแบบคลาสสิกอย่างไม่เป็นไปตามแบบแผนของสถาปัตยกรรมต้นแบบ (ดังตารางที่ 2)

I. เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern แบบไทยประยุกต์ ได้เริ่มได้รับความนิยมในระดับสากลตั้งแต่ พ.ศ. 2503 และถูกเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับรูปแบบสถาปัตยกรรม Modern ในช่วงที่ 1 มาตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2508 (Thailand Creative Design Center, 2007) โดยรูปแบบสถาปัตยกรรม Post-Modern แบบไทยประยุกต์ซึ่งรวมถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนาทำให้บุคคลภายนอกที่พบเห็นสถาปัตยกรรมย้อนนึกถึงรากเหง้าความเป็นมาของชุมชนในอดีตซึ่งเชื่อมโยงอาคารกับบริบทที่ตั้ง ทั้งส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรหรือเจ้าของอาคารโดยเฉพาะการใช้รูปแบบ Post-Modern แบบไทยประยุกต์ในอาคารประเภทอาคารราชการหรือสาธารณะ ตัวอย่างได้แก่ โรงแรมเอราวัณ กรุงเทพฯ ในช่วง พ.ศ. 2506 (ดังตารางที่ 2)

J. อาคารที่มีการใช้งานพิเศษเฉพาะ เช่น อาคารเก็บสินค้า อุ้งช่อมรดก ร้านอาหาร มีการสร้างขึ้นในพื้นที่ย่านชุมชนหนองระบุในช่วงหลังการยกฐานะอำเภอพะเยา จังหวัดเชียงรายขึ้นเป็นจังหวัดพะเยาในพุทธศักราช 2520 (Wongtes, 1995) และการเกิดขึ้นของสถาบันอุดมศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยพะเยาซึ่งเริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่พุทธศักราช นำมาซึ่งความเจริญในทุกด้านโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่ต้องสามารถรองรับความต้องการในการบริโภคของประชาชนภายในจังหวัดได้ จึงเกิดการสร้างอาคารที่มีการใช้งานพิเศษโดยเฉพาะ เช่น อาคารเก็บสินค้า อุ้งช่อมรดก ร้านอาหาร เกิดขึ้น โดยมีรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องต่อการใช้งานของอาคารแต่ละประเภท (ดังตารางที่ 2)

K. โรงสีข้าว มีการสร้างมาตั้งแต่ช่วงหลังพุทธศักราช 2459 (Wongtes, 1995) ซึ่งทางรถไฟมาถึงนครลำปางแล้วและสามารถขนส่งเครื่องจักรไอน้ำมายังเมืองพะเยาได้ ซึ่งการปรากฏโรงสีข้าวขึ้นจำนวนมากในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดจากตามความต้องการในการแปรรูปผลิตผลการเกษตรคือข้าวซึ่งเพาะปลูกมากในพื้นที่อำเภอพะเยาและในประเทศไทยในขณะนั้นซึ่งเป็นสังคมที่ยังชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นหลัก (ดังตารางที่ 2)

การสรุปการเผยแพร่เข้ามาของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแต่ละประเภทในพื้นที่ศึกษาวิจัย เพื่ออธิบายช่วงเวลาในรูปแบบทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวได้รับความนิยมและถูกเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยและปรากฏการสร้างในพื้นที่ศึกษาวิจัย ช่วงเวลาดังกล่าวจะถูกนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลภาคสนามในการศึกษาเชิงลึกถึงปีที่สร้างอาคารจากตัวอย่างอาคารที่ปรากฏในย่านทั้ง 27 หลัง

ผลการศึกษาวิจัย

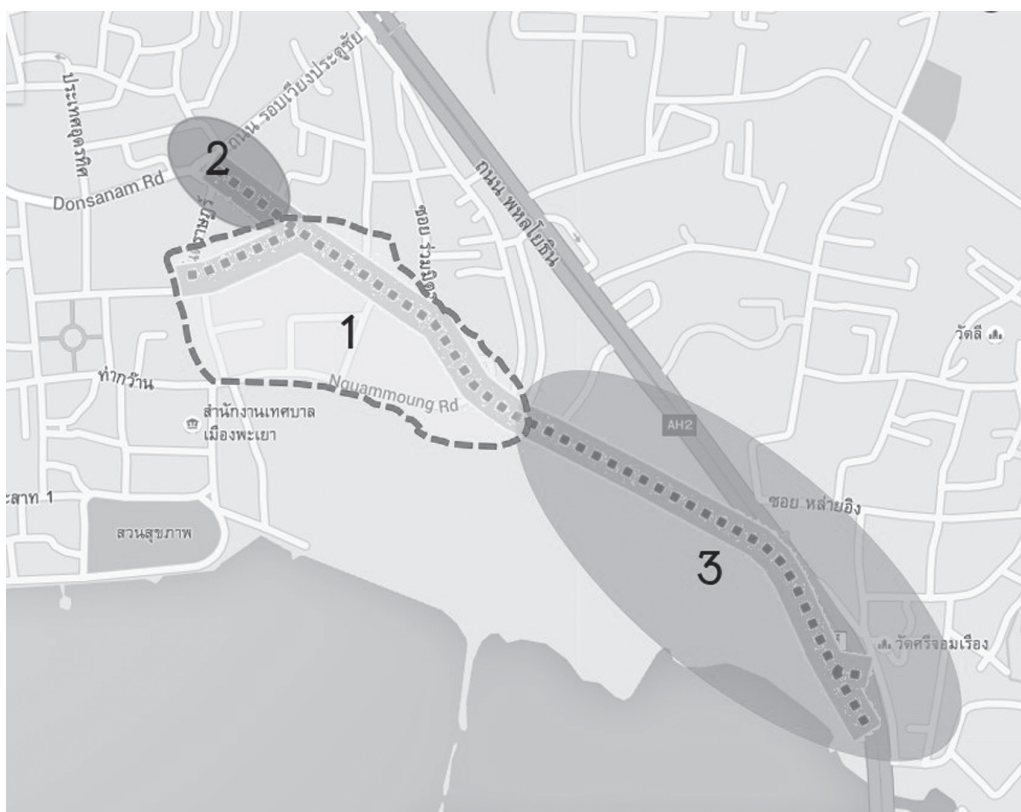
ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสารการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองพะเยาที่ผ่าน 3 เรื่อง ได้แก่ ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมเมืองพะเยา โดยสุทธิจิตต์ วงศ์เทศ (Wongtes, 1995) ตำนานพื้นเมืองพะเยา โดยเฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี (Takhammi, 2011) และย่านเก่า เมืองเก่า ในพะเยา โดยเกรียงศักดิ์ ชัยตรูณ (Chaidaroon, 2015) ทำให้สามารถแบ่งยุคสมัยตามช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์สำคัญภายในพื้นที่ศึกษาสรุปได้ดังนี้ (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ช่วงเวลาของประวัติศาสตร์พื้นที่ชุมชนหนองระบุ

ช่วงเวลา	ยุคสมัย	เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์พื้นที่ชุมชนหนองระบุ
พ.ศ. 1639 -1877	ยุคก่อตั้งเมืองภูมามยาวหรือพยาว	กล่าวถึงการที่พญาจอมธรรมโปรดให้สร้างประตูเวียง คือ ประตูท่าแพและประตูจอมบ่อม (น่าจะเป็นประตูเดียวกับประตูปุย) และการสร้างสระ และบ่อน้ำภายในเวียงอิระปัดฐาน (เวียงพะเยา) เพื่อให้ไพร่พลเมืองใช้อุปโภคบริโภค (พ.ศ. 1639) โดยไม่ระบุตำแหน่งภายในเวียงแต่สันนิษฐานว่าอาจจะหมายถึงหนองระบุ
พ.ศ. 1877 -2101	ยุคเจ้าหมื่นปกครองเมืองพะเยา-อาณาจักรล้านนา	กล่าวถึงที่มาของชื่อหนองระบุว่ามาจากการที่ชาวพะเยาหล่อลำจากกระเบื้องทองเหลืองของวัดมหาพน เพื่อใช้ยิงต่อสู้กับกองทัพของพระเจ้าไชยสิริไท (พ.ศ. 1947-1948) พื้นที่บริเวณหนองน้ำใกล้กับสถานที่หล่อและตั้งยังลำบูจึงได้ชื่อว่า “หนองระบุ”
พ.ศ. 2101 -2317	ยุคประเทศราชล้านนา-อาณาจักรพม่าหงสาวดี	ไม่ปรากฏประวัติศาสตร์พื้นที่หนองระบุในช่วงเวลานี้
พ.ศ. 2386 -2445	ยุคพื้นฟูเมืองพะเยา-เจ้าหลวงเมืองพะเยา-อาณาจักรสยามรัตนโกสินทร์	กล่าวถึงวัดสำคัญซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนปัจจุบัน และพื้นที่ใกล้เคียงที่สำคัญได้แก่ วัดหัวช่วงแก้ว และวัดราชคฤห์ซึ่งได้รับได้รับการบูรณะขึ้นในคราวที่พื้นฟูเวียงพะเยาใหม่ และวัดมหาพนซึ่งเคยเป็นวัดร้างและปัจจุบันเป็นที่พักสงฆ์
พ.ศ. 2445-2457	ยุคสยามปฏิรูปการปกครองล้านนา	กล่าวถึงประตูเวียง 2 แห่งในพื้นที่หนองระบุ ได้แก่ ประตูปุย (น่าจะเป็นประตูเดียวกับประตูจอมบ่อม) และประตูท่าแพ (พื้นที่นอกประตูเวียงด้านนี้เป็นลานประหารนักโทษขบถเงี้ยว) ปรากฏชื่อวัดราชคฤห์ซึ่งตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนปัจจุบัน และการรื้อซากอิฐวัดร้างมาเสริมความแข็งแรงของกำแพงเวียงในบริเวณประตูปุย และการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพ่อค้า และช่างทำป่าไม้ชาวไทใหญ่-พม่าในบริเวณย่านสบต้า-วัดศรีจอมเรืองซึ่งติดต่อกับพื้นที่ชุมชนปัจจุบัน
พ.ศ. 2457 -2559	ยุคหลังเจ้าหลวงเมืองพะเยาองค์สุดท้าย-ปัจจุบัน	กล่าวถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนไหหลำร่วมกับชาวไทยวนพื้นเมืองในพื้นที่เพื่อทำการค้าของป่า รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร และทำกิจการโรงสีข้าว โรงเรียน โรงแรม ร้านค้าในพื้นที่ชุมชนปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาเชิงลึก การศึกษาเชิงลึกกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นเจ้าของหรือผู้ใช้งานอาคาร 27 คน โดยพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดมีอายุอยู่ 23-91 ปี โดยกลุ่มอายุของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีจำนวนมากที่สุดคือช่วงอายุ 61-70 ปี และมากกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ศึกษาหรือย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ภายในพื้นที่ศึกษามากกว่า 5 ปีขึ้นไป ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาในเชิงลึกสรุปได้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นตัวแทนของคนภายในพื้นที่ศึกษามีการรับรู้ข้อมูลในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

1) ขอบเขตของย่านหนองระบุ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่สามารถระบุได้ว่าเป็นพื้นที่สองฝั่งถนนพหลโยธิน ตั้งแต่ทางแยกประตูผีผ่านมาทางสำนักงานปราชญ์หนองระบุ โรงรับจำนำ จนถึงทางแยกหน้าวัดราชคฤห์ หรือชุมชนโดยรอบหนองระบุนั่นเอง (พื้นที่หมายเลข 1 ภายในเส้นประ) ส่วนพื้นที่ส่วนที่เหลือภายในขอบเขตของพื้นที่ศึกษาที่มีผู้ให้สัมภาษณ์ 2 คนระบุว่าพื้นที่หมายเลข 2 คือย่านดอนสนาม และพื้นที่หมายเลข 3 คือย่านหน้าโรงสี ซึ่งอาจสรุปได้ว่าขอบเขตของย่านหนองระบุในปัจจุบันมีความไม่ชัดเจนจนทำให้การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาโดยผู้วิจัยไม่ตรงกับความเป็นจริง จึงสมควรที่จะถูกทำให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในความเข้าใจของคนในชุมชน

ภาพที่ 1 ขอบเขตย่านหนองระบุจากการสัมภาษณ์ (หมายเลข 1 ย่านหนองระบุ 2.ย่านดอนสนาม และ3.ย่านหน้าโรงสี)

2) ประวัติการก่อตั้งชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่สามารถอธิบายได้ คือ

2.1) ที่มาของชื่อย่านมาจากการหล่อปูนใหญ่ (ลำบู) เพื่อยิงต่อสู้กับข้าศึก

2.2) ที่มาของชื่อย่านมาจากชื่อของหนองน้ำเก่าหลังโรงรับจำนำปัจจุบันถมเป็นลานกิจกรรม

2.3) การเข้ามาตั้งรกรากของคนจีนไหหลำซึ่งค้าขายของป่าและพืชผลการเกษตร เลี้ยงหมู ทำกิจการโรงสีข้าว โรงแรม และโรงฟอกหนัง

2.4) การเคยมีตลาดค้าขายอาหารบริเวณร้านอาหารโคขุนโพนยางคำปัจจุบัน (ใกล้โรงสีข้าวพะเยา พืชผล)

2.5) การที่ชาติพันธุ์ทั้งจีนไหหลำ ชาวไทยภาคกลาง และชาวพื้นเมืองไทยวนอยู่ปะปนกันในพื้นที่ชุมชน แต่กลุ่มชาวจีนไหหลำจะพบตั้งบ้านเรือนหนาแน่นมากที่สุดบนพื้นที่สองฝั่งถนนพหลโยธิน (สายเก่า)

ภาพที่ 2 ตำแหน่งของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษาวิจัยซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอธิบายได้

3) ปีที่สร้างหรืออายุอาคาร ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนสามารถอธิบายประวัติการก่อตั้งชุมชนได้ และเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับผลการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ดังนี้คือ

3.1) **เรือนแปะและห้องแถวชั้นเดียว (A)** ผลการสำรวจสรุปว่ามีการสร้างในพื้นที่มาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2527 มาจนถึง พ.ศ. 2556 หรือยุคปัจจุบัน ซึ่งตรงกับผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่าเรือนแปะน่าจะเป็นอาคารพื้นถิ่นสำหรับการค้าขายของคนล้านนาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2410 โดยเรือนแปะ ในพื้นที่ชุมชนหนองระบืออาจเป็นเรือนแปะรุ่นท้ายๆ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ หรือเป็นห้องแถวชั้นเดียวที่มีรูปลักษณะคล้ายเรือนแปะซึ่งเป็นพัฒนาการของ shophouse ที่ประเทศไทยรับรูปแบบมาจากประเทศสิงคโปร์ ชาว และป็นิ่งมาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ แล้วนำมาปรับให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น

3.2) **เรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงหลังคาทรงปั้นหยา-มนิลา (B)** มีการสร้างในพื้นที่มาตั้งแต่ พ.ศ. 2498 มาจนถึง พ.ศ. 2503 ซึ่งตรงกับผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่าเรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงปั้นหยา-มนิลา น่าจะได้รับความนิยมในการสร้างในประเทศไทยมาตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2413 โดยเรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงปั้นหยา-มนิลา ในพื้นที่ชุมชนหนองระบืออาจเป็นเรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงปั้นหยา-มนิลา รุ่นท้ายๆ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ และที่การสร้างเรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงปั้นหยา-มนิลา ในพื้นที่ชุมชนหนองระบือสิ้นสุดลงประมาณ พ.ศ. 2503 สันนิษฐานว่าอาจเป็นช่วงที่ประเทศไทยนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบ modern อย่างเต็มที่ และทางรัฐบาลมีนโยบายที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาประเทศในทุกด้านเพื่อให้ประเทศมีความทันสมัย เพื่อเปิดรับการลงทุนจากภาคเอกชนและต่างชาติ

3.3) **เรือนร้านค้าสองชั้นก่อนยุค Modern (C)** มีการสร้างในพื้นที่มาตั้งแต่ พ.ศ. 2502 มาจนถึง พ.ศ. 2519 ซึ่งตรงกับผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่าความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม modern ในประเทศไทยอย่างชัดเจนในช่วง พ.ศ. 2510-2530 โดยเรือนร้านค้าสองชั้นก่อนยุค modern ในพื้นที่ชุมชนหนองระบือก็มีการสร้างในช่วงต้นๆ ของช่วงเวลาดังกล่าวนี้

3.4) **เรือน/ตึกแถวยุค Modern หลังคา 15 องศา (D)** มีการสร้างมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2470 มาจนถึง พ.ศ. 2512 ซึ่งขัดแย้งกับผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่ากระเบื้องกระดาดชนิดลอนเริ่มผลิตโดยบริษัทกระเบื้องกระดาดไทยหรือ “ตราช้าง” ใน พ.ศ. 2481 ซึ่งอาจเกิดจากการที่อาคารหลังดังกล่าวอาจเคยมีรูปทรงหลังคาที่ไม่ใช่ทรงที่มุงด้วยกระเบื้องกระดาดชนิดลอนซึ่งสามารถมุงด้วยความลาดเอียงน้อยสุดที่ 15 องศามาก่อน และในปัจจุบันถูกเปลี่ยนรูปทรงหลังคาเป็นทรงจั่วที่มุงด้วยกระเบื้องกระดาดชนิดลอนความลาดเอียงน้อยสุดที่ 15 องศา

3.5) **เรือน/ตึกแถวยุค Modern ทรงกล่องเรียบ (E)** มีการสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2509 มาจนถึง พ.ศ. 2531 ซึ่งขัดแย้งกับผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่าในช่วง พ.ศ. 2475-2508 มีความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม modern แบบ international style ซึ่งมีรูปทรงอาคารเรขาคณิตเรียบง่ายในประเทศไทยในช่วงที่ 1 โดยเรือน/ตึกแถวยุค modern ทรงกล่องเรียบในพื้นที่ชุมชนหนองระบืออาจเกิดจากความนิยมที่ยังมีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งอาจเกิดจากการคมนาคมที่ยากลำบากทำให้วัสดุก่อสร้างและรูปแบบสถาปัตยกรรมดังกล่าวแพร่หลายในพื้นที่ล่าช้า ประกอบกับรูปทรงของอาคารที่เรียบง่ายทำให้สามารถสร้างได้ง่าย ดูทันสมัย และช่วยประหยัดงบประมาณในการก่อสร้าง

3.6) เรือน/ตึกแถวยุค Modern จัดรูปด้าน หรือแฟกกันแดด (F) มีการสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2509 มาจนถึง พ.ศ. 2529 ซึ่งตรงกับผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่าในช่วง พ.ศ. 2510-2530 มีความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม modern ในประเทศไทยในช่วงที่ 2 ซึ่งเพิ่มเติมcribbังแดดรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งช่วยเสริมให้รูปด้านอาคารที่มีรูปทรงเรียบง่าย มีความสวยงามด้วยการจัดองค์ประกอบทางศิลปะของcribbังแดดดังกล่าว

3.7) เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern เน้นการออกแบบรูปร่างและสีสัน (G) มีการสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2539 มาจนถึง พ.ศ. 2558 ซึ่งตรงกับผลการทบทวนวรรณกรรมพบว่าความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม post-modern ในประเทศไทยเริ่มขึ้นในช่วงหลัง พ.ศ. 2530 โดยแนวคิดของสถาปัตยกรรม post-modern นั้นยังคงสืบทอดลักษณะรูปทรงอาคารทรงเรขาคณิตจากสถาปัตยกรรม modern แต่เพิ่มเติมความหมาย หรือภาพลักษณ์ขององค์กร หรือเจ้าของอาคารที่ต้องการสื่อสารแก่บุคคลภายนอกผ่านทางสถาปัตยกรรมด้วย ซึ่งอาจสื่อสารด้วยรูปร่างซึ่งเป็นที่จดจำได้ง่าย สีสันที่สดใสตามความชอบของเจ้าของอาคาร หรือแสดงถึงหน้าที่หรือการใช้งานของอาคาร

3.8) เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern อิงรูปแบบสถาปัตยกรรมโรมันและต่างประเทศ (H) มีการสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2509 มาจนถึง พ.ศ. 2536 ซึ่งไม่ตรงกับผลการทบทวนวรรณกรรมที่พบว่าความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม post-modern ในประเทศไทยเริ่มขึ้นในช่วงหลัง พ.ศ. 2530 โดยอาจเกิดจากการที่กระแสความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม Post-Modern ในระดับสากลเริ่มมานานแล้วก่อนแพร่เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ซึ่งการติดต่อสื่อสารในสังคมโลกเริ่มทำได้ทั่วถึงและง่าย และอาจถูกเผยแพร่เข้ามาพร้อมกับความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรม modern ในประเทศไทยช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2475-2508)

3.9) เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern แบบไทยประยุกต์ (I) มีการสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2514 มาจนถึง พ.ศ. 2531 ซึ่งตรงกับผลการวิเคราะห์ผลการทบทวนวรรณกรรมที่พบว่ารูปแบบสถาปัตยกรรม post-modern ได้เริ่มได้รับความนิยมในระดับสากลตั้งแต่ พ.ศ. 2503 และและถูกเผยแพร่เข้ามาพร้อมกับรูปแบบสถาปัตยกรรม modern ตั้งแต่ พ.ศ. 2459-2530 โดยรูปแบบสถาปัตยกรรม post-modern แบบไทยประยุกต์ ซึ่งรวมถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนาทำให้บุคคลภายนอกที่พบเห็นสถาปัตยกรรมย้อนนึกถึงรากเหง้าความเป็นมาของชุมชนในอดีตซึ่งเชื่อมโยงอาคารกับบริบทที่ตั้ง ทั้งส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรหรือเจ้าของอาคารโดยเฉพาะการใช้รูปแบบ post-modern แบบไทยประยุกต์ในอาคารประเภทอาคารราชการหรือสาธารณะ

3.10) อาคารที่มีการใช้งานพิเศษเฉพาะ เช่น อาคารเก็บสินค้า อยู่ช่อมรดก ร้านอาหาร (J) มีการสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2533 มาจนถึง พ.ศ. 2555 ซึ่งตรงกับผลการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวถึงกรายกฐานะอำเภอพะเยา จังหวัดเชียงรายขึ้นเป็นจังหวัดพะเยาในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2520 ซึ่งหลังได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดพะเยา และเมื่อเริ่มตั้งมหาวิทยาลัยนเรศวรวิทยาเขตพะเยา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยพะเยา) จึงนำมาซึ่งความเจริญในทุกด้านโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่ต้องสามารถรองรับความต้องการในการบริโภคของประชาชนภายในจังหวัดได้ จึงเกิดการสร้างอาคารที่มีการใช้งานพิเศษโดยเฉพาะ เช่น อาคารเก็บสินค้า อยู่ช่อมรดก ร้านอาหาร เกิดขึ้น โดยมีรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องต่อการใช้งานของอาคารแต่ละประเภท นอกจากนั้นยังพบว่าอาคารในกลุ่มนี้มีอาคารที่สร้างก่อน พ.ศ. 2520 ได้แก่ โรงสีข้าว

ซึ่งสร้างตามความต้องการในการแปรรูปผลิตผลการเกษตร คือ ข้าว ซึ่งเพาะปลูกมากในพื้นที่อำเภอพะเยา และในประเทศไทยในขณะนั้นซึ่งเป็นสังคมที่ยังชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นหลัก

จากการศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับปีที่สร้างหรืออายุอาคารจากตัวอย่างอาคารทั้ง 27 หลัง พบว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ปรากฏในพื้นที่สามารถเล่าประวัติศาสตร์พื้นที่ของยุคสยามปฏิรูปการปกครองล้านนา (พ.ศ.2457-2559) และยุคเจ้าหลวงเมืองพะเยาองค์สุดท้าย (พ.ศ.2457-2559) เท่านั้น โดยไม่สามารถเล่าประวัติศาสตร์พื้นที่ในยุคก่อตั้งเมืองภูมามยาวจนถึงยุคฟื้นฟูเมืองพะเยา (พ.ศ.1639-2445) ได้

	ยุคก่อตั้งเมืองภูมามยาวหรือพยาว (พ.ศ. 1639-1877)		
	ยุคเจ้าสี่หมื่นปกครองเมืองพะเยา-อาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1877-2101)		
	ยุคฟื้นฟูเมืองพะเยา-เจ้าหลวงเมืองพะเยา-อาณาจักรสยามรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2386-2445)		
	ยุคสยามปฏิรูปการปกครองล้านนา (พ.ศ. 2445-2457)		ยุคหลังเจ้าหลวงเมืองพะเยาองค์สุดท้าย-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2457-2559)
	ยุคหลังเจ้าหลวงเมืองพะเยาองค์สุดท้าย-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2457-2559)		
			
			
			
			

แผนภาพที่ 1 รูปแบบสถาปัตยกรรมซึ่งปรากฏในพื้นที่ในปัจจุบันซึ่งสามารถเล่าประวัติศาสตร์พื้นที่ของยุคสยามปฏิรูปการปกครองล้านนาและยุคเจ้าหลวงเมืองพะเยาองค์สุดท้าย

ผลการศึกษาในเชิงลึกสามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ข้อมูลด้านต่างๆ ได้ดังนี้คือ

- 1) อายุและการเป็นผู้ที่มีภูมิสำเนาในพื้นที่หรือการมีระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 5 ปีมีผลต่อการรับรู้ขอบเขตย่าน โดยผู้สัมภาษณ์ที่สามารถรับรู้ข้อมูลในเรื่องขอบเขตของย่านได้แก่ ผู้ที่มีอายุ 51-70 ปี

ตารางที่ 3 ช่วงอายุและระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ของผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 21 คนจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 27 คนซึ่งสามารถระบุขอบเขตของย่านได้

ช่วงอายุ	จำนวน (คน)	ระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่	จำนวน (คน)
21-30 ปี	1	คนในพื้นที่	15
31-40 ปี	3	เพิ่งย้ายมาอยู่เป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี	6
41-50 ปี	2		
51-60 ปี	5		
61-70 ปี	7		
71-80 ปี	1		
81 ปีขึ้นไป	2		
รวม	21	รวม	21

2) การเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่หรือการมีระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 5 ปี และอายุไม่มีผลต่อการระบุการแบ่งพื้นที่ภายในย่าน

ตารางที่ 4 ช่วงอายุและระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ของผู้ให้สัมภาษณ์เพียง 2 คนจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 27 คน สามารถระบุการแบ่งพื้นที่ภายในย่านได้

ผู้ให้สัมภาษณ์	อายุ (ปี)	ระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่	การระบุการแบ่งพื้นที่เป็นโซนต่างๆ ของย่าน
B_101	85	คนในพื้นที่	แบ่งพื้นที่เป็น 3 โซน ประกอบด้วยโซนดอนสนาม โซนหนองระบู่ และโซนหน้าโรงสี
F_602	66	เพิ่งย้ายมาอยู่เป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี	ตั้งแต่แยกไปรษณีย์มาถึงแยกกว้าน (แยกประตูปู้ยี่) คือ โซนหนองระบู่ และบริเวณที่อาคารของผู้ให้ข้อมูลตั้งอยู่เรียกโซนหน้าโรงสีขาว

3) อายุและการเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่หรือการมีระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 5 ปีมีผลต่อการรับรู้ข้อมูลในเรื่องประวัติการก่อตั้งชุมชน โดยผู้สัมภาษณ์ที่สามารถรับรู้ข้อมูลในเรื่องประวัติการก่อตั้งชุมชนได้แก่ ผู้ที่มีอายุ 61-70 ปี

ตารางที่ 5 ช่วงอายุและระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ของผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 17 คนจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 27 คนจาก สามารถอธิบายประวัติการก่อตั้งชุมชนได้

ช่วงอายุ	จำนวน (คน)	ระยะเวลาในการเข้ามา อยู่อาศัยในพื้นที่	จำนวน (คน)
21-30 ปี	1	คนในพื้นที่	15
31-40 ปี	3	เพิ่งย้ายมาอยู่เป็นเวลา ไม่เกิน 5 ปี	6
41-50 ปี	2	รวม	21
51-60 ปี	5		
61-70 ปี	7		
71-80 ปี	1		
81 ปีขึ้นไป	2		
รวม	21		

4) รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ สามารถระบุรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ตนเป็นเจ้าของหรือใช้งานอยู่ได้ แต่มีข้อสังเกตว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถระบุหรืออธิบายถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารได้อย่างชัดเจน เนื่องจากอาจไม่ทราบถึงคำจำกัดความของประเภทอาคารหรือไม่มีความรู้ด้านสถาปัตยกรรมจึงไม่สามารถระบุได้หรือระบุประเภทของอาคารได้ไม่ชัดเจน โดยมีกอธิบายรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารได้ในจำนวนชิ้นเดียวหรือสองชิ้น วัสดุ เช่น ไม้หรือปูน และการใช้งาน เช่น ร้านค้า อาคารพาณิชย์ เอื้อน ปัจจัยอายุและระยะเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ไม่มีผลต่อการรับรู้ในเรื่องปีที่สร้างหรืออายุอาคาร อาคารที่ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถระบุรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้ชัดเจน ได้แก่

4.1) เอื้อนแปและห้องแถวชั้นเดียว (A) โดยผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า “ห้องแถว”

4.2) เรือน/ตึกแถวยุค Post-Modern แบบไทยประยุกต์ (I) โดยผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า “บ้านล้านนาประยุกต์”

5) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงซ่อมแซมอาคาร ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน สามารถอธิบายประวัติการก่อตั้งชุมชนได้ โดยมีข้อมูลที่น่าสนใจในปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคาร E_502 โดยผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายว่า “เดิมอาคาร E_502 มีลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ต่อมาใน พ.ศ. 2520 ได้รื้อและสร้างใหม่เป็นอาคารครึ่งไม้ครึ่งตึก และประมาณพ.ศ. 2531 ได้รื้อและสร้างใหม่อีกครั้งเป็นตึกแถวซึ่งมีสภาพที่ปรากฏในปัจจุบัน” (ดังภาพที่ 11) ซึ่งสามารถใช้อธิบายพัฒนาการของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารภายในพื้นที่ได้

การตรวจสอบการรู้ (cognition) ด้วยการประเมินคุณค่าของตัวอย่างอาคารแต่ละประเภทที่พบในย่านในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่จากผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนสามารถประเมินคุณค่าของตัวอย่างอาคารแต่ละประเภทที่พบในย่านในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ได้ผู้โดยอาคารที่ถูกประเมินให้มีคะแนนคุณค่าด้านประวัติศาสตร์พื้นที่มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ อาคารประเภทเรือนร้านค้าสอง หลังคาทรงปั้นหยา หรือมนิลา (B) อาคารประเภทเรือนร้านค้าสองชั้นก่อนยุค modern (C) และอาคารประเภทโรงสีข้าว (K) โดยถูกอธิบายว่าเป็น “เห็นตั้งแต่เกิด (ประมาณ 50 ปีขึ้นไป) บ้านเก่าธรรมดา อาคารเก่า เป็นอาคารเก่า ครอบอนุรักษ์ ครอบอนุรักษ์เพราะยังคงรักษารูปแบบเดิมๆ ของท้องถิ่น เก่าแต่สภาพยังดีอยู่ ครอบอนุรักษ์ไว้ ครอบอนุรักษ์” อาคารทั้งสามประเภทจึงสามารถเป็นตัวแทนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารภายในพื้นที่ได้

เรือนร้านค้าสองชั้น หลังคาทรงปั้นหยา-มนิลา (B)

เรือนร้านค้าสองชั้นก่อนยุค Modern (C)

อาคารประเภทโรงสีข้าว (K)

ภาพที่ 3 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารซึ่งสามารถเป็นตัวแทนอาคารที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์พื้นที่

แนวทางในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชน

ผลการศึกษาในรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารภายในพื้นที่พบว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมสามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่ได้ในช่วงประมาณพุทธศักราช 2410 หรือหลังการตั้งเมืองพะเยาขึ้นใหม่มาจนถึงปัจจุบันซึ่งแบ่งเป็น 3 ยุค ได้แก่ 1) ยุคฟื้นฟูเมืองพะเยา-เจ้าหลวง เมืองพะเยา-อาณาจักรสยามรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2386-2445) 2) ยุคสยามปฏิรูปการปกครองล้านนา (พ.ศ. 2445-2457) และ 3) ยุคหลังเจ้าหลวงเมืองพะเยาองค์สุดท้าย-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2457-2559) เท่านั้น ซึ่งจากผลการแบ่งช่วงยุคสมัยที่เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นในพื้นที่พบว่าในช่วงยุคสมัยเก่าแก่เกินกว่าที่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารภายในพื้นที่จะสามารถเล่าเรื่องราวได้ อันได้แก่ 1) ยุคก่อตั้งเมืองกุฎมยว หรือพยาว (พ.ศ. 1639-1877) 2) ยุคเจ้าสีหะมัยปกครองเมืองพะเยา-อาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1877-2101) และ 3) ยุคประเทศราชล้านนา-อาณาจักรพม่าหงสาวดี (พ.ศ. 2101-2317) จึงจำเป็นต้องหาวิธีการอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงประวัติศาสตร์พื้นที่ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยจากการรอบแนวคิดเรื่องการรับรู้ของมนุษย์ซึ่งอธิบายว่าการรับสัมผัส (sensation) การรับรู้ (perception) และการรู้ (cognition) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันจนอัตโนมัติ ซึ่งกระบวนการรับสัมผัสเริ่มแรกนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญมากต่อการที่จะสร้างให้เกิดการรู้หรือตระหนักรู้ในท้ายที่สุดและการสัมผัสด้วยการมองเห็นมีบทบาทต่อมนุษย์มากที่สุด (Horayangkura, 1998) แนวทางในการสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชนย่านหนองบัวจึงเน้นไปที่การสร้างการมองเห็นของคนในชุมชนด้วยวิธีการหลัก 3 ส่วน ได้แก่

1) การใช้แผนที่แสดงขอบเขตย่าน ตำแหน่งของอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแต่ละประเภท พร้อมคำอธิบายซึ่งทำงานร่วมกับตัวอย่างอาคารที่ทำการศึกษานในเชิงลึกซึ่งจะมีป้ายคิวอาร์โค้ดติดตั้งไว้ที่หน้าอาคารเพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับปีที่สร้าง รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารเพิ่มเติมจากในแผนที่ แผนที่นี้สามารถสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของย่าน ทั้งในคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาเยือนเมืองพะเยาด้วย

2) การใช้ภาพถ่ายในอดีตที่พิมพ์ให้มีขนาดใหญ่ติดตั้งบนระนาบของอาคาร ด้านที่ตั้งฉากกับเส้นทางสัญจรซึ่งทำให้ผู้ที่เดินทางด้วยรถยนต์ จักรยานยนต์ จักรยาน และการเดินเท้าสามารถมองเห็นภาพถ่ายในอดีตที่มีขนาดใหญ่ได้โดยภาพถ่ายจะถูกติดตั้งบนอาคารซึ่งมีที่ตั้งสัมพันธ์กับเรื่องราวในภาพถ่าย กระบวนการต่อเนื่องเมื่อคนในชุมชนได้เห็นภาพถ่ายจะทำให้คนที่ไม่ทราบประวัติศาสตร์พื้นที่เกิดคำถาม และผู้ที่ให้ข้อมูลได้ก็คือผู้สูงอายุซึ่งมีประสบการณ์ร่วมกับเรื่องราวในภาพถ่ายในอดีตนั้น ซึ่งผลจากการศึกษาในเชิงลึกพบว่าตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มช่วงอายุ 61-70 ปีมีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่และสามารถอธิบายได้ดี

3) การใช้สื่อวีดิทัศน์บอกเล่าประวัติศาสตร์พื้นที่ซึ่งอธิบายยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ได้ตั้งแต่ยุคก่อตั้งเมืองภูมามยาวหรือพยาวจนถึงปัจจุบัน และการระบุปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารภายในย่าน ด้วยภาพกราฟฟิก คำอธิบาย และคลิปวีดิโอสัมภาษณ์คนในชุมชน ซึ่งจะเติมเต็มการสร้างการตระหนักรู้ด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ในส่วนที่แผนที่ และภาพถ่ายไม่สามารถเล่าได้

ภาพที่ 4 การใช้ภาพถ่ายในอดีตที่พิมพ์ให้มีขนาดใหญ่บอกเล่าเรื่องราวอย่างสัมพันธ์กับที่ตั้งอาคาร

ภาพที่ 5 การใช้สื่อวีดิทัศน์บอกเล่าประวัติศาสตร์พื้นที่

บทส่งท้าย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างการตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชนย่านหนองระบูน ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา” เป็นการเชื่อมโยงการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองพะเยาที่ผ่าน 3 เรื่อง ได้แก่ ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมเมืองพะเยา โดยสุจิตต์ วงศ์เทศ (Wongtes, 1995) ตำนานพื้นเมืองพะเยา โดยเฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี (Takhammi, 2011) และย่านเก่า เมืองเก่า ในพะเยา โดยเกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ (Chaidaroon, 2015) เพื่อสร้างการตระหนักรู้ด้านประวัติศาสตร์พื้นที่แก่คนในชุมชนย่านหนองระบูน โดยเพิ่มเติมการอธิบายประวัติศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ปรากฏภายในย่านซึ่งเกิดขึ้นจากปัจจัยทางสังคมในแต่ละยุคสมัย และในตอนท้ายของการศึกษาวิจัยยังได้เสนอแนวทางในการสร้างการตระหนักรู้ดังกล่าวด้วยการใช้การถ่ายภาพที่แสดงขอบเขตย่าน ตำแหน่งของอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแต่ละประเภทพร้อมคำอธิบาย การใช้ภาพถ่ายในอดีตที่พิมพ์ให้มีขนาดใหญ่ติดตั้งบนระนาบของอาคาร และสื่อวีดิทัศน์บอกเล่าประวัติศาสตร์พื้นที่ซึ่งอธิบายยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ซึ่งนอกจากทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัยในชุมชนแล้ว การตระหนักรู้ในด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ของคนในชุมชนย่านหนองระบูนยังเป็นพื้นฐานในการที่จะก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งใหม่ในเขตเทศบาลเมืองพะเยาโดยมีผู้ขับเคลื่อนหลักคือคนในชุมชนที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนของตนได้อย่างภาคภูมิใจ

เอกสารอ้างอิง

- Chaidaroon, K. (2015). **Yan kao muang kao nai Phayao** (In Thai) [Old district old town in Phayao]. Phayao: Horwatthanadhamnitasana Wat Srikhomkham.
- Chantawilatwong, S. and Kampoo Na Ayuddhaya, T. (1978). **Kwam kaochai bang prakarn chaak karn seuksa sathapatthayakam hongtaew**. (In Thai) [Some understanding from study of Hongtaew Architecture]. Bangkok: Faculty of Architecture, Chulalongkorn University.
- Horayangkura, V. (1998). **Pruettikam manud kab sapapsingwadlorm**. (In Thai) [Human behavior and envirointment]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Karnchanakom, P. (1980). **Boran khadi beaung ton**. (In Thai) [Primary archeology]. Bangkok: Silpakorn University.
- Saicharoent, C. (2002). **Ittiphon dan khati kwam chue reuang pee ti mi phon tor rupbap tang sathapatthayakam Lanna nai Amphoe Muang Changwat Chiang Mai**. (In Thai) [The influences of spiritual beliefs on Lanna architecture in Amphur Muang, Chiang Mai Province]. Chiang Mai: Faculty of Architecture, Chiang Mai University.
- Siam Cement. (2008). **Siam cement group**. Retrieved August 10, 2016, from http://www.scg.co.th/th/01corporate_profile/03_milestone.html
- Sukhavadhana, K. (1977). **Kan seuksa ittiphon khong sathapatthayakam tawantok ti mi phon tor bab yang khong ngan sathapatthayakam nai prates Thai**. (In Thai) [A study of the western architectural influences on styles of architecture in Thailand during A.D. 1665-1932]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Sutchaya, C. (1999). **Sangkom lae sedthakit nai ngan sathapatthayakam lae karn aukbap choomchon muang**. (InThai) [Social and economic factors in architecture and urban design]. Bangkok: Silpakorn University.
- Takhammi, C. (2011). **Tam nan pheau Muang Phayao** (In Thai) [Local legend of Phayao]. Chiang Mai: Nakhon Phing Kan Pim.
- Thailand Creative Design Center. (2007). **Modern Thai architecture**. Retrieved August 10, 2016, from <http://www.tcdc.or.th/pastexhibitions/13515/>.
- Wongtes, S. (1995). **Prawadtisart sangkom lae wattanatam Muang Phayao**. (In Thai) [History social and culture of Muang Phayao]. Bangkok: Matichon.